

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิชาการต่าง ๆ ที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์นั้น มีอยู่มากมายหลายสาขา ในสมัยแรกเริ่มแห่งการมีข้อคิดข้อเขียนทางวิชาการ เช่นในยุโรปตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ ๕ ก่อนคริสตกาล นักปราชญ์แสดงความสนใจวิเคราะห์ระบบความคิดและเหตุการณ์ทางการเมือง ตลอดจนวรรณศิลป์มากกว่าอย่างอื่น ส่วนในโลกตะวันออก การศึกษาที่ลึกซึ้งเป็นไปเพื่อความเข้าใจในธรรมชาติจิตใจของมนุษย์ กับเพื่อปลูกฝังหลักการประพฤติปฏิบัติเพื่อความสันติสุขนั้น ปรากฏในทางศาสนาต่าง ๆ จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ วิชาการทางปรัชญา ศิลปะ ภาษา วรรณคดี และประวัติศาสตร์ เป็นวิชาการที่ได้รับความสนใจมากกว่าอย่างอื่น (กิ่งแก้ว อัทธการ. ๒๕๑๕ : ๑)

สำหรับวิชาประวัติศาสตร์นั้นได้ศึกษาเรื่องการเมืองของมนุษยชาติเป็นเรื่องใหญ่ทั้งนี้เนื่องจาก คนส่วนมากในอดีตและอีกหลายคนในปัจจุบันคิดว่า "การเมืองคือเส้นค้ายที่หอสานกันเป็นผืนชีวิตสังคม" (Smith, ๑๙๖๖ : ๒๓) ในขณะเดียวกันเหตุการณ์ที่ได้รับ ความสนใจจรรีกรักไว้ศึกษาก็มักเป็นเรื่องศึกสงครามและเรื่องที่มีพระราชาเป็นจุดศูนย์กลาง สำหรับวิชาปรัชญารวมทั้งจริยศาสตร์นั้น สนใจปัญหาและอุดมการณ์สากลของมนุษย์ พยายามวิเคราะห์ความเป็นมาของมนุษยชาติ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวความเชื่อและการปฏิบัติ ส่วนวิชาการด้านศิลปะ ภาษาและวรรณคดี มุ่งไปในผลงานของศิลปินฝีมือที่พิเศษ กับผลงานของนักเขียนในวงภาษาหนังสือเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้จึงหาข้อเขียนข้อคนคิดว่าเกี่ยวกับชีวิต ความคิด ความเชื่อ และผลงานของมนุษย์ในทางที่เป็นส่วนรวมได้ยาก

เมื่อประมาณเกือบสองร้อยปีเศษมานี้ ความสนใจของนักวิชาการ นักการศึกษา ได้หันมาสนใจวิถีชีวิตของประชาชน นักมานุษยวิทยา นักวัฒนธรรมพื้นบ้าน เริ่มศึกษารวบรวมข้อมูลจากปากคำของคนทั่วไป จากสิ่งของที่พบและสิ่งที่ฟังอ้างอิงได้ในสังคมเพื่อต้องการทราบความเป็นอยู่ ทราบวิถีชีวิตของมนุษย์ในอดีต เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ซึ่งหมายถึงการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านนั่นเอง

เหตุที่นักวิชาการหันมาสนใจศึกษาวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านก็เพราะ ในระยะเกือบสองร้อยปีมานี้ในยุโรปและอเมริกาได้ตื่นตัวศึกษาวิชามนุษยวิทยา (Anthropology) กันมาก ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของทฤษฎีของ คาร์วิน จากเรื่อง The Origin of Species ซึ่งพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๙ (Pelto , ๑๙๖๑ : ๒ - ๑๗) ทฤษฎีนี้กระตุ้นให้เกิดความสนใจเรื่องพัฒนาการของชนชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ตลอดจนความเข้าใจวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาเรื่องมนุษย์ ในแง่มุมต่าง ๆ การศึกษามนุษย์ในวิชามนุษยวิทยานั้น แบ่งเป็น ๒ แขนงใหญ่ ๆ คือ มานุษยวิทยา กายภาพ และมานุษยวิทยาวัฒนธรรมหรือมานุษยวิทยาสังคม (Cultural Anthropology or Social Anthropology) สำหรับมานุษยวิทยาวัฒนธรรมนี้มีความคาบเกี่ยวกับคติชาวบ้าน หรือวัฒนธรรมพื้นบ้านมากเพราะโดยปกติแล้วมานุษยวิทยาวัฒนธรรมจะศึกษาชนชาติต่าง ๆ ที่อยู่นอกกระแสของประวัติวัฒนธรรมยุโรปและพยายามอย่างมากที่สุดที่จะวิเคราะห์ชนบทรวมเนียมประเพณีกลุ่มหนึ่งในส่วนรวม หรือถ้าหากว่านักมานุษยวิทยาให้ความสนใจเพียงค่านิยมใดค่านิยมหนึ่งของวัฒนธรรมเขาก็จะต้องถือเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่จะวิเคราะห์วัฒนธรรมค่านิยมที่ศึกษานั้นโดยเกี่ยวข้องกับชีวิตค่านิยมอื่น ๆ ของมนุษย์ การวิเคราะห์วัฒนธรรมค่านิยมต่าง ๆ ก็มีได้กระทำไปในลักษณะที่แยกให้เห็นความแตกต่างของวัฒนธรรมค่านิยมหนึ่งจากค่านิยมอื่น ๆ แต่จะถือว่าวัฒนธรรมทุกค่านิยมกันขึ้นเป็นระบบหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของตนได้ ในลักษณะดังกล่าว นักมานุษยวิทยาจึงต่างกับนักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ นักสังคมศึกษา นักศาสนาเปรียบเทียบ ฯลฯ (Herskovitz, ๑๙๕๕ : ๔ - ๖) ส่วนนักวัฒนธรรมพื้นบ้าน และนักภาษาศาสตร์มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพวกมุขปาฐะ (Oral Tradition) ซึ่งศึกษาหลาย ๆ อย่างและหลาย ๆ ค่านิยมแก่ อากา - ทาทาทาง ประเพณี ธรรมเนียม ความเชื่อ เพลงพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน ตำนาน (Srivastava, ๑๙๗๔ : ๒ - ๓) ส่วนวิลเลียม ธอมส์ ผู้บัญญัติศัพท์วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore) ได้กำหนดขอบข่ายของวิชาคติชาวบ้านไว้ว่า เป็นวิชาที่ศึกษา "วิถีชีวิต ประเพณี สิ่งที่ดีปฏิบัติ โชคกลาง บทเพลง สุภาษิต ฯลฯ จากอดีต" (กิ่งแก้ว อัครดถกร. ๒๕๑๔) ถึงแม้ว่าคติชาวบ้านจะเป็นการศึกษาสิ่งที่เป็นอดีต แต่สิ่งที่เป็นอดีตเหล่านั้นก็เป็นพื้นฐานของปัจจุบันและอนาคต อย่างไรก็ตาม วิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านไม่เพียงแต่ศึกษาเรื่องราวในอดีตเท่านั้น

แต่ยังศึกษาความเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการตลอดจนเรื่องราวที่เป็นปัจจุบันด้วย เพราะ "คติชาวบ้านเป็นเครื่องแสดงระดับวัฒนธรรม ศิลธรรม ความเชื่อถือ ความต้องการ แนวคิด อุดมคติ และสิ่งอื่น ๆ อีกหลายประการ" ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็นเครื่องบอกลักษณะของสภาพชีวิตและสังคมของคนในถิ่นต่าง ๆ ตามกาลเวลาที่ล่วงไป จึงเป็นที่ประมวลไว้ซึ่งความเป็นชาติอย่างแท้จริงของแต่ละชาติแต่ละภาษา วรรณคดีสำคัญต่าง ๆ หลายเรื่องก็มีมาจากเรื่องของชาวบ้านนี้เอง การพิจารณาอย่างผิวเผินอาจทำให้ผู้ไม่สนใจอย่างแท้จริงเห็นว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านและนิทานชาวบ้านเป็นเรื่องเล็กน้อย และพื้น ๆ เกินไปก็อาจเป็นไปได้ แต่โดยแท้จริงแล้วมีคุณสมบัติอันควรแก่การศึกษาให้ลึกซึ้งเพื่อความรู้ความเข้าใจมนุษย์และสังคมของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น (กุหลาบ มลลิกะมาส. ๒๕๑๖ : คำนำ) ความคิดนี้ตรงกับความคิดของ ดันดัน ดันดิส (Dundes , ๑๙๓๕ : ๒๔๕) ที่กล่าวว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นกระจกเงาของวัฒนธรรม" (Folklore is a Mirror of Culture)

วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore) จึงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชนในสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นักวิชาการได้เริ่มหันมาสนใจศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวกับชนและกลุ่มชน เพราะการเรียนรู้เรื่องราวของชนและกลุ่มชนหรือสังคมเป็นรากฐานในการศึกษาวิทยาการของทุกสาขา

ในวงการศึกษารวมของไทยในปัจจุบัน บทบาทของวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก เนื่องมาจากนักศึกษาได้ตระหนักถึงภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาในประการที่ ๔ คือการถ่ายทอด ทุนบำรุงศิลปวัฒนธรรม (วิจิตร ศรีสะอาน . ๒๕๑๔ : ๑๑) และตามความคิดของมิวเลอร์ ทอหน้าที่และจุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษามีจุดมุ่งหมายประการที่ ๑ คือ สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมุ่งทำการอนุรักษ์ ถ่ายทอดและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม (Mueller , ๑๙๖๑ : ๔ - ๑๖) ซึ่งในการศึกษาทุกระดับ เช่น ระดับประถมศึกษาได้มีการแทรกเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ในแบบเรียน สำหรับในระดับมัธยมและอุดมศึกษาได้มีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยตรง กำหนดอยู่ในหลักสูตร

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการเรียนการสอนในเนื้อหาวิชาทางวัฒนธรรมพื้นบ้านในระดับอุดมศึกษา ได้แก่ การขาดตำราเรียน การขาดผู้สอน และการขาดการประสานงานกัน

ระหว่างผู้สอนของแต่ละสถาบัน ยังไม่เคยมีการร่วมกันจัดทำหลักสูตรการสอนทางวัฒนธรรม
 พื้นบ้านระหว่างสถาบันอย่างจริงจังคงมีแต่การ จัดสัมมนาในรูปของการ เผยแพร่ทางวัฒนธรรม
 พื้นบ้านเป็นส่วนใหญ่และในระดับสถาบันก็มีการ จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเท่านั้น
 ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ในเมื่อวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านปรากฏอยู่ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษาแล้ว
 ซึ่งถือได้ว่าเป็นทางการรวมตลอดถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านอันเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม
 เสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมนอกหลักสูตร จึงน่าที่จะ ให้นำหลักสูตรวิชา เหล่านั้นมาศึกษาและ
 พิจารณาเพื่อหาข้อสรุปในค่านิยมหาวิชา คำนการ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรม
 นอกหลักสูตร ตลอดจนหาแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้พ้องต้องกันอันเป็นประโยชน์
 ต่อการเรียนการสอนในวิชาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษาอีกทั้งเป็นการ
 อนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ สืบต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาหลักสูตรและสารวจวิชาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ปรากฏอยู่
 ในเอกสารหลักสูตร ของสถาบันอุดมศึกษา
๒. เพื่อเปรียบเทียบจำนวนรายวิชาและหน่วยกิตของรายวิชาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม
 พื้นบ้าน ที่ปรากฏในโครงสร้างหลักสูตรทั้งส่วนที่เป็นวิชาพื้นฐานบังคับและวิชาเอกในสถาบัน
 อุดมศึกษา
๓. เพื่อสำรวจการ จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านและความคิดเห็นของ
 นักศึกษาต่อการ เรียนการสอนและการ จัดกิจกรรมทางบ้านวัฒนธรรมพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา

คำถามในการวิจัย

๑. ความเอกสารหลักสูตร ของสถาบันอุดมศึกษานั้น มีหลักสูตรและวิชาใดบ้าง
 ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน
๒. จำนวนรายวิชาและหน่วยกิตของรายวิชาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในโครง
 สร้างหลักสูตรส่วนที่เป็นวิชาพื้นฐานบังคับในสถาบันอุดมศึกษามีสัดส่วนเหมือนกันหรือต่างกัน
 อย่างไร

๓. การ จักกักรรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา และความคิด เห็นของนิสิตนักศึกษาคือ การ เรียนการสอนและการ จักกักรรรมทางด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านในแต่ละ สถาบันอุดมศึกษามีความเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะมหาวิทยาลัยปึก สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของ รัฐ โดยวางขอบเขตที่จะศึกษาเฉพาะหลักสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านเฉพาะวิชา พื้นฐานและวิชาเอกเท่านั้น อีกทั้งสำรวจจักกักรรรมนิสิตนักศึกษามีลักษณะสัมพันธ์กับการ เรียนรู้ เรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตลอดจนสอบถามความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาคือ จักกักรรรมทาง วัฒนธรรมพื้นบ้าน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สถาบันการศึกษาของรัฐ ที่สังกัดอยู่ในทบวงมหาวิทยาลัย และ เปิดสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรี

หลักสูตร วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง เอกสารที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาที่เกี่ยวกับ วัฒนธรรมพื้นบ้านที่ใช้สอนในระดับปริญญาตรี โดยมีเนื้อหาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ๓ ประเภท คือ ประเภทที่ท่องอาศัยภาษาเป็นสื่อ ประเภทที่ไม่ท่องอาศัยภาษาเป็นสื่อ และประเภท ประสมประสาน

วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องราวที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่ปรากฏอยู่ในรูปของความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติ ตลอดจนวัตถุ ที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นมาและมีการเอาแบบอย่างสืบทอดต่อกันมา

จักกักรรรมนิสิตนักศึกษา หมายถึง การที่นิสิตนักศึกษาปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อการ เรียนรู้ซึ่งมีลักษณะ เสริมหลักสูตรและนอกหลักสูตร ทั้งในมหาวิทยาลัยและนอก มหาวิทยาลัย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาในด้านสติปัญญา บุคลิกภาพและ

การมีส่วนร่วมในสังคม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบถึงลักษณะ ขอบข่ายและเนื้อหาวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรของแต่ละสถาบันว่ามีความสมบูรณ์เพียงใด เพื่อประโยชน์ในการเสนอแนะให้ปรับปรุงให้ตรงตามเนื้อหาและขอบข่ายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

๒. ได้มีการเปรียบเทียบหลักสูตร เนื้อหาและรายวิชาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละสถาบันและเสนอแนะให้มีการปรับปรุงให้อยู่ในแนวเดียวกันทั้งโครงสร้างและในรายละเอียด

๓. ได้ทราบถึงการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ปฏิบัติกันอยู่ในสถาบันและทราบความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อเสนอแนะให้สถาบันจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความคิดเห็นและสนองต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

จากการประมวลความสำคัญของปัญหา หลักการ แนวปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับสาระและความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านในหลักสูตรอุดมศึกษานั้น เน้นให้เห็นประโยชน์เออนกอนันต์อันจะเกิดจากการวิจัยครั้งนี้ ในแง่ของการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรทั้งในส่วนรวมและในรายวิชา หน่วยกิต โครงสร้าง ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมนิสิตนักศึกษา และความคิดเห็นในเรื่องของวัฒนธรรมพื้นบ้านต่อไป